1L

KAUNO MIESTO LIGONIŲ KASA

D-ras V. Bendoravičius

IŠSIGIMIMAS IR EUGENIKA

„DARBO SVEIKATOS“ LEIDINYS 11 NR.

KAUNAS, 1932 M.

Skaityk ligonių kasos leidinius!

1. *J. Dagys.* Ligonių Kasos visuomenės gerovės ir sveikatos pagrindas (išpard.) . 5 ct.
2. *Dr. V. Gefenas.* Saugokis Sifilio! (išparduota) . . 5 „
3. *Dr. A. Matulevičius.* Motinos Abėcėlė . . . 20 „
4. Kauno miesto ligonių kasos informacijų knygutė 1931 m. 20 „
5. *Dr. B. Zacharinas.* Ką daryti nelaimėj? (išpard.) . . 10 „
6. *Dr. J. Marcinkus.* Dabokite Akis! . . . . . 30 „
7. *Dr. Vyt. Juškys.* Kas kiekvienam žinotina apie veneros ligas . . . . . 50 „
8. *Doc. J. Blažys.* Sveikatos patikrinimas prieš jungtuves 50 „
9. Vitaminai (plakatas) . . 50 „
10. Žmogau, būk protingas! . 25 „
11. *Dr. Bendoravičius.* Išsigimimas ir Eugenika . . . 50 „

Šie visi leidiniai gaunami Kauno Miesto Ligonių Kasoj, Kaunas, Maironio g-vė 1 nr.

P-15343

KAUNO MIESTO LIGONIŲ KASA

D-ras V. Bendoravičius

IŠSIGIMIMAS IR EUGENIKA

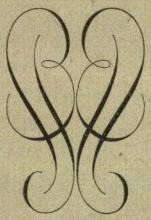

LMF

„DARBO SVEIKATOS“ LEIDINYS 11 NR.

KAUNAS, 1932 M.

LIETUVOS MEDICINOS
BIBLIOTEKA

Karo cenzūros leista.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune,
Kęstučio 44. Telef. 758.

Kaip gera būti sveikam.

„Sakykite, daktare, — kartą man tarė vienas ligonis, — jūs gydytojai žinote visas žmonių ligas, visas žmonių gyvybės paslaptis, tat ar negalėtumėte man pasakyti, už kieno nuodėmes aš kenčiu. Aš būčiau šimtą kartų laimingesnis, jei gimčiau ne tik su silpnomis niekam netikusiomis kojomis, bet ir su silpnu protu. Dabar, mano protas veikia, širdis trokšta to džiaugsmo, kurį teikia kitiems šis žavėtinai gražus alyvų žydėjimo laikas, o aš... aš laisvas kalinys. Aš ištisomis dienomis prikaltas prie kėdės. Rytais aš matau pro atdarą langą žmones einant į darbą ir vakarais juos grįžtant atgal pas savo šeimas. Aš matau, kaip laksto vaikai, links-

mai šūkaudami, laimingi jau vien dėl savo stiprių judesių lauke. Aš matau, kaip jaunuoliai, linksmai šnekučiuodami, praeina su merginomis. Jiems šypsosi meilė, jie džiaugsis gyvenimo skaisčiąja dovana, — aš gi niekada.

Mano kaimynės vaikas — silpnaprotis. Jis nuolatos teršia butą, už ką motina dažnai jį muša. Aš kartais pamanau šį idiotą esant laimingesnį, negu aš. Jis nesupranta savo vargingos padėties. Jis jaučia vien fizinį skausmą; dvasios kančios jam nežinomos. Bet aš... ach, kaip aš kankinuos!

Pasakyk Tamsta, ar medicina žino tokių įgimtų ligų, įgimtų trūkumų priežastį? Ar yra būdai išvengti jų, ir ar neatras medicina būdo pagydyti tokius ligonis, kaip aš? Labai norėčiau žinoti, ar tie, kurie gims ateityje, visi bus pagydomi: ir tokie kaip aš, ir džiovininkai, ir vėžio liga

sergantieji, ir bepročiai? Ar bus surastas būdas iš silpnapročio padaryti išmintingą?

Taip sėdėdamas amžinai savo kėdėje aš kartais svajoju, būk išradau stebuklingą vaistą ir gydau visus, visus... ir pasaulyje jau nebėra ligonių, tik vien sveiki. Ir visi gabūs, visi gražūs, visi kupini energijos ir turtingi. Visiems gerai gyventi.

Ar bus kada nors taip?“

Klausimas, kurį uždavė šis nelaimingas, be jo kaltės patapęs amžinu ligoniu, žmogus, yra rimtas ir vertas susidomėjimo.

Tiesa, kiek skausmo ir liūdesio valandų turi pergyventi žmogus, kuriam gyvenime saulė ir kvepiančios gėlės primena tik apie kitų laimę. O tėvams! Ar gali džiaugtis tėvai, bežiūrėdami į savo iš prigimimo ligūstą ir nieko gero nežadantį kūdikį? Ir priešingai, kiek džiaugsmo sutei-

kia tėvams sveiki gabūs vaikai! Kiek jie įneša šilimos į namų židinį. Ne be reikalo dažnai sakoma: „Vaikai — mūsų gyvenimo gėlės.“

Ir tikrai. Kaip gėlės puošia darželį, butą ir teikia džiaugsmą žmogaus akims ir širdžiai, taip ir vaikai šildo tėvų širdis, džiugina akis, skatina didesne ištverme nešti gyvenimo naštą. Linksma tėvams, jei vaikai sveiki, gabūs, linksmi, darbštūs. Kūdikis dar tik pradeda kalbėti, o jau jo žėrinčiose gyvybės ugnimi akutėse atsispindi mažytė mintis. Linksmai ištiestos į atvykusį iš darbo tėvą mažytės rankutės verčia užmiršti nuovargį, sukelia svajones apie geresnę ateitį. Kaip dažnai matome, su kokiu pasitenkinimu lydi tėvai pirmus savo kūdikio žingsnius į mokyklą, kaip, vėliau, su pasididžiavimu rodo kaimynams jo sugebėjimą skaityti, rašyti.

Yra ir rūpesčių: pavalgydinti, apreng-

Pav. 1. Brolis ir sesuo, abu idiotai. Charakteringos mažos galvos.

ti, apauti, susirgusį gydyti, slauginti. Bet viltis susilaukti sau paramos senatvėje viską nugali. Ir ne jinai tik viena. Žmogaus sieloje viešpatauja džiaugsmas, jog, jam mirus, kažkokia jo paties gyvybės dalelė gyvens ir toliau šiame pasaulyje. Juk vaiko mintys, būdas, elgesys — tėvų sielos dalis. Mums suprantamas tėvų pasididžiavimas savo vaikais, jei jie pasidaro geri savo darbo žinovai ir kitų žmonių yra vertinami, kaipo naudingi ir verti pagarbos visuomenės nariai.

Kitas likimas, kiti jausmai tėvų, kurių vaikai paliegėliai, silpnapročiai. Viena motina verkte verkdama prašė priimti į ligoninę ir auginti jos idiotą (visišką silpnaprotį) neregį sūnų. Motinos vargas suprantamas, bet užkrauti visuomenei ant sprando ligonis taip pat nėra pamato, nors tėvams ir sunku išmaitinti toks žmogus. Ūkininko šeimoje, kur savi produktai, dar

šiaip taip išmaitinamas paliegėlis nedarbingas šeimos narys, bet darbininko šeimoje, kur kiekvienas duonos kąsnis reikia pirktis, ligūstas šeimos narys tikra bausmės rykštė. Ne kartą tėvų sieloje kyla noras, kad ligonis mirtų ir tuo nuimtų nuo jų pečių nepakeliamą naštą. Tiek atskira šeima, tiek valstybė nedarbingiems žmonėms išlaikyti turi daug išlaidų. Didelė armija susidaro iš visokiariopų kurčių, nebylių, šlubų, suparaližuotų, silpnapročių ir visiškų idiotų. Tai dar ne visi. Į šią armiją dar reikia įskaityti nepataisomi vagys, prostitutės, visokiariopi apgavikai, banditai, kurie mokslininkų taip pat įskaitomi į išsigimėlių grupę, nes jų nesugebėjimas tapti naudingais visuomenės nariais — dažnai įgimtų dvasios trūkumų pasėka. Šita banda, jokio naudingo darbo nedirbdama, naudojasi gyvenimo gėrybėmis. Aišku savaime, jog tie, kurie dirba,

turi užsidirbti ne tik sau, bet ir šiems nenaudėliams. Dar blogiau: šie išsigimėliai dažnai jokių pareigų neturi ir valstybės uždedamų piliečiams prievolių neatlieka. Ir tuo laiku, kada stiprūs gražūs vyrai tarnauja kariuomenėje, žūsta kovos lauke nuo priešo ginklo, kada kiti sunkiame darbe netenka sveikatos, šie supuvėliai likę namuos, kitų maitinami, gimdo tokius pat, kaip ir jie, silpnapročius ir kitus nepagydomus ligonius.

„Ne, čia kažkas netvarkoje. Gyvenimas turi būti kitaip sutvarkytas“, — tars ne vienas skaitytojas. „Nejaugi leistina, kad visoki silpnapročiai ir kiti degeneratai (išsigimėliai) veistųsi!“

„Teisybė“, — sako mokslininkai, — „neleistinas dalykas“. Bet keista, žmogus nuolatos rūpinasi gerinti savo gyvulių veislę, savo javų rūšį, bet tuo pačiu laiku jis mažiausiai besirūpina žmonių pader-

Pav. 2. Epilepsija sergąs idiotas, be to, jo dar dešin. pusė suparaližuota.

mės gerinimu. Ar pamąsto vyras, ieškodamas sau moters, apie jos sveikatą? Ar pamąsto, kokie jų vaikai gali gimti? Ūkininkas dažnai klausia, kiek kraičio atneš į namus žmona. Kaip dažnai lengva širdžia išsiskiriama, nes „išrinktoji“ neturi reikalingo kiaulių arba karvių skaičiaus. O pamąstyti apie būsimų vaikų kokybę... Nuodėmė apie tokius dalykus mąstyti prieš šliūbą. Taip mano daugelis. Kiti, žinodami apie savo silpną sveikatą, veda žmoną ar išeina už vyro, norėdami rasti sau duonos kąsnį ir priežiūrą. Na, o kada prie paliegėlio vyro ar žmonos prisidės dar ligūstas kūdikis, — tai niekis: Lietuvos žmonės duosnūs, prisiubagaus.

Mąstantieji žmonės ieško surasti išėjimą iš tos klampynės. Daugelis svajoja apie ateities laikų tobulą žmogų. Ir paminėtas nelaimingas ligonis svajojo apie šiuos ateities žmones, apdovanodamas

juos grožiu ir sveikata. Tik būdas sulaukti tokios sveikos žmonijos yra kitoks. Mokslininkai nesvajoja apie stebuklingą vaistą, kuris pagydytų visus paliegėlius, o silpnapročius padarytų išmintingus. Mokslininkai gerai žino, jog jiems valia svajoti tik trumpą valandėlę, tik apie tai, kokią santvarką jie geistų žmonijai, o apie būdus, kaip susilaukti sveikos ir veiklios žmonių padermės, jie jau negali svajoti, nes čia jau veikimo sritis: čia reikia mąstyti, tyrinėti, rinkti tyrimo medžiagą, rašyti, skleisti savo sumanymus, rūpintis paversti juos įstatymais, stebėti, kokią praktišką naudą atneša šie įstatymai, gerinti veikimo būdus.

Pabandykime valandėlę sekti mokslininkų mintis. Pirmiausia jų mintys galėjo būti panašios toms mintims, kurias skaitytojas jau rado šioje knygelėje. Trumpai, tai mintys apie žmonių sveikumą, jų ligas,

tai mintys, jog sunku sveikiesiems maitinti paliegėlius ir bloga, jog šie paliegėliai gimdo kitus paliegėlius. Tūlas skaitytojas į šias mintis greit ras atsakymą: uždrausti visiems ligūstiems ir išsigimėliams gimdyti vaikus, ir greit bus tik sveiki žmonės, nes ligūsti išmirs. Kiek panašios mintys kilo ir mokslininkų galvose, tik jie kitaip jas išdėstė ir pasistengė surasti tvirtą pagrindą savo mintims. Jie pasakė: mes kalbame apie išsigimimą, su baime žiūrime, kiek daug yra mūsų laikais silpnapročių, paliegėlių ir kitų ligūstų žmonių, bijome, jog jie prigimdysią vėl tik ligonius, tat išsiaiškinkime sau, ar šios baimės netuščios, gal klystame. Pirmiausia, kas tie išsigimėliai, ką, apskritai, reikia vadinti išsigimimu.

Išsigimimas.

Jei mes imsime kurią nors mums gerai žinomą gyvulių ar augalų rūšį ir peržiūrėsime tos rūšies daug ir labai daug atskirų vienetų, tai pastebėsime, jog yra labai sunku rasti du vienetu visai vienas į kitą panašių, tačiau, jei mums tektų duoti atsakymas, kurie šios rūšies gyvuliai ar augalai yra blogi, kurie geri, mums būtų labai sunku duoti greitas atsakymas. O juk taip dažnai mes sakome: „Tai gražus savo veislės pavyzdys“, „tai išsigimėlis-nykštukas, o ne arklys“. Šiaip kalbėdami mes laikome savo mintyje kažkokį vaizdą, kažkokį mastą, kuriam ir prilyginam kitus vienur kitur matomus. Pavyzdžiui, kalbėdami apie arklį mes mąstome apie vidutinio dydžio, geros sveikatos, tinkamos įvairiems mūsų reikalams jėgos arklį. Toks mūsų arklių daugumas. Bet štai, mes

matome labai mažą, silpną, tingų, negreitą arklį, ir mūsų sprendimas gatavas: bloga veislė, išsigimėlis. Toks pat sprendimas daromas, pamačius, pavyzdžiui, rugius, duodančius metai po metų mažą liesą grūdą. Mokslininkas pasakys taip pat: „Taip, tai kažkoks silpnesnis savo veislės ekzempliorius (vienetas), bet ar jis išsigimęs, tai dar nežinia, gal tik buvo labai blogos sąlygos jam augti. Pabandykime auginti jį gerose sąlygose ir leiskime jam veistis tose gerose sąlygose. Pažiūrėsime, gal jo vaikai vėl bus lygūs kitiems tos pačios rūšies, veislės vadinamiems „geriems“ vienetams.“ Ir sėja rugius į gerai įtręštą dirvą. Sėja metus, kitus, trečius ir mato, jog grūdų rūšis negerėja. Arba augina arklius puikiose sąlygose, kuopuikiausiai šeria jų gimusius kumeliukus. Ir vėl nieko gero. Kumeliukai lieka, kaip ir jų tėvai, neužaugos, silpni, negreiti. „Taip“, — ta-

da sako mokslininkai, — „čia mes turime išsigimimo pavyzdžius“. Žodžiu, jei gyvulys, ar augalas, ar ir žmogus turi tokius savumus, dėl kurių jis negali prilygti tos rūšies daugumai, t. y. jis yra žymiai blogesnis, negu kiti, ir tie blogi savumai persiduoda tolimesnėms gimstančioms iš jo kartoms, tai tokį gyvulį, augalą ar žmogų mes vadiname išsigimusiu. Vadinasi, svarbiausias išsigimimo pažymys — tai atsilikimas nuo savo veislės, rūšies vidutinio masto į blogąją pusę ir antras — tai apdovanojimas savo vaikų tais pačiais neigiamais savumais. Kiekvienas augalas, kiekvienas gyvis, kaip mes žinome, gyvena tam tikroje aplinkoje. Mes sakome, jis yra prisitaikęs gyventi toje aplinkoje ir turi atsparumą prieš įvairius gamtos veiksnius, kurie silpnina jo gyvybės jėgas. Išsigimęs augalas ar gyvulys turi tokius savo kūno sutaisymus, kurie daro jį ma-

LIETUVOS MEDICINOS
BIBLIOTEKA

žiau atspariu prieš šias pavojingas jam sąlygas.

Kartais mes duodame išsigimimo vardą tik labai nepanašiems į savo rūšį vienetams, kurie nėra netekę reikalingo jiems atsparumo ir visai gerai prisitaikę gyventi gamtos aplinkoje. Aiškumo dėliai mes turėsime mintyje vien aukščiau pavartotąją išsigimimo sąvokos prasmę.

Kalbėdami apie žmogaus išsigimimą mokslininkai dažniausiai mąsto apie žmogaus kūno ir sielos sveikatą, apie tos sveikatos trūkumus ir tik tokius trūkumus, kurie perduodami vaikams. Išsigimęs žmogus dvejopai įvertinamas. Viena: kiek jo kūnas yra prisitaikęs kovai su įvairiais gamtos veiksniais, darančiais įtakos šio kūno gyvybės procesų eigai. Antra: kiek tinka žmogus gyventi žmonių visuomenėje. Žmogus, kaip ir kiekvienas gyvis, gyvena gamtiškose sąlygose. Jį veikia saulė,

šilima, šaltis, drėgmė, sausuma. Jį veikia gyvoji gamta: žalingos žmogaus gyvybei bakterijos. Žmogaus kūnas „kovoja“ su šiais įvairiais veiksniais ir daugelyje atsitikimų išeina iš šios kovos nugalėtoju. Bet jei žmogaus kūno organai iš prigimimo silpni, jei jo kūnas neturi jokio atsparumo prieš bakterijas, jei jo nervų sveikata tiek silpna iš prigimimo, jog negali suteikti reikalingo prisitaikinimo prie šilimos, šalčio, maisto ir visų veiksnių, kure liečia žmogaus organizmą iš vidaus ir oro, tai tada mes kalbame apie biologinį kūno išsigimimą. Yra ir kitas — psichinis (dvasinis) išsigimimas. Žmogus yra reikalingas tam tikrų proto, valios ir jausmo jėgų.

Žmogus gyvena ne vienas, o tik kitų tarpe, visuomenėje. Gyvenant visuomenėje reikia turėti tam tikri privalumai, kurie daro žmogų naudingą arba bent ne-

kenksmingą kitiems visuomenės nariams. Ir štai, kada mes turime tokį žmogų, kurio protas yra menkas, nepakankamas, kad be kitų pagalbos galėtų užsidirbti duoną, arba net tokį, kuris tik neprilygsta savo proto išsirutuliojimo atžvilgiu kitiems (daugumai) žmonėms, arba jei turime tokį žmogų, kurio elgesys yra tiek kitiems žmonėms žalingas, jog daro jį netinkamu gyventi žmonių visuomenėje, — tada mes kalbame apie psichinį išsigimimą. Pavyzdžiui, idiotai, silpnapročiai, nepataisomi vagys, prostitutės, valkatos, nepaprasto žiaurumo žmonės, psichiniai ligoniai. Išsigimimo pažymiu gali būti ir kuri nors liga, kuri sudaro pačiam žmogui šiokių tokių sunkumų gyvenime, o visuomenei daro jį mažiau vertingu. Be to, ši liga persiduoda ligonio vaikams. Pavyzdžiui, epilepsija (nuomaras, puolamoji liga), blogas regėjimas, kai kurios nervų li-

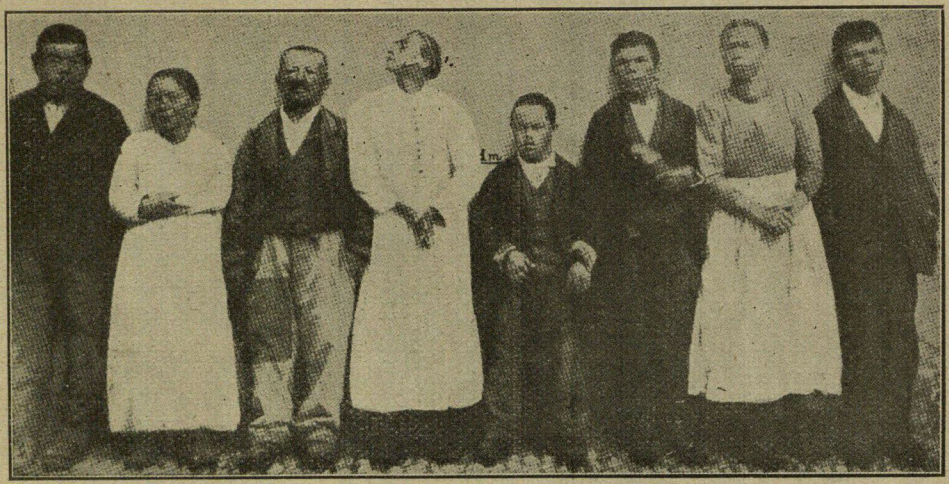

Pav. 3. Grupė silpnapročių ir kretinų.

gos, dažnai cukraus liga, podagra, įvairios kitos medžiagos apykaitos kūne ligos.

Kai kuire mokslininkai (Morel, Lombrozo) tvirtino, jog visi psichiniai degeneratai (išsigimėliai) turi taip pat ir fizinių kūno trūkumų, kaip antai: netaisyklingus dantis, ausis, keistą veido, galvos formą, žemą kaktą, išsikišusį pirmyn viršutinį ar apatinį žandikaulį ir t. t. Tas jų tvirtinimas pasirodė kiek klaidingas. Tiesa, labai dažnai psichinis degeneratas yra kartu ir fizinis degeneratas; silpnapročiai ir kiti išsigimėliai dažniausia gražumu nepasižymi, tačiau silpnaprotis kūno sudėjimo atžvilgiu gali būti visiškai normalus (tvarkoje, kaip kiti sveiki), bet gali turėti ir įvairių kūno trūkumų: mažą ūgį, labai trumpas, kreivas kojas, kažkokią keistą galvą ir t. t. Nuomonė, jog reikia vadinti visus turinčius netaisyklingas ausis, nelygius dantis išsigimėliais, yra klai-

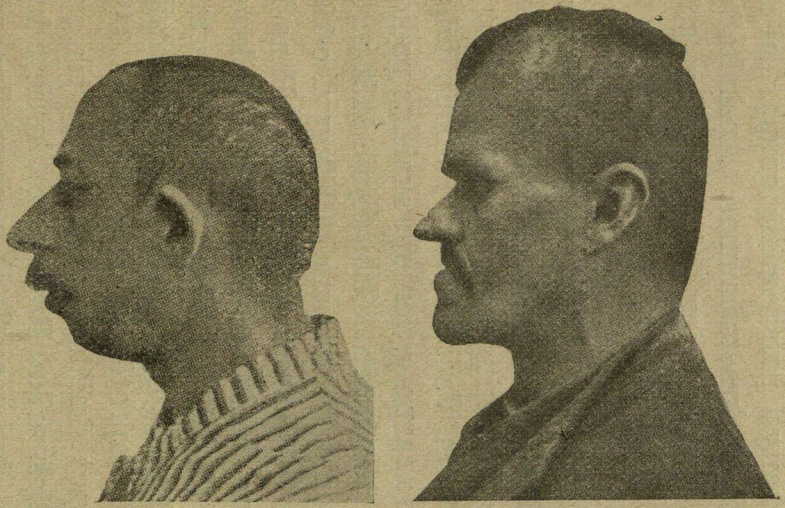

Pav. 4. Du silpnapročiai su galvos formos netaisyklingumais.

dinga, nes tektų jau pernelyg daug žmonių įskaityti į išsigimėlių grupę. Tai nemokslišKas kraštutinumas. Apskritai gi, reikia pasakyti, jog išsigimėlių yra gana daug. Dar blogiau: yra pastebėta, jog išsigimusių nuošimtis nuolat auga. Pavyzdžiui, 1871 m. Prūsijoje buvo suskaityta vien tik psichinių ligonių 52.400 žm. (o juk yra ir daug kitų degeneratų); 1905 m. — 138.200 žm. Vadinasi, daugiau kaip dvigubai, tuo tarpu gyventojų skaičius padidėjo tik $1^1/_2$ karto. Irlandijoje 1851 m. — 15 žmonių kiekvienam 10.000 gyv., o 1901 m. jau 56 ligoniai — 10.000 gyv. Panašiai augo psichinių ligonių nuošimtis ir kituose kraštuose. Vokiečių mieste Rostoke vienas gydytojas suskaitė, kiek turi vaikų 234 silpnaprotės motinos. Jų buvo 1490. Toks pat skaičius sveikų turėjo tik apie pusę tiek vaikų. Buvo balsų, kurie tvirtino, kad Europos valstybių augąs silpnapro-

čių ir psichinių ligonių skaičius yra ryšyje su stipria sveikų, energingų žmonių emigracija į Ameriką. Tačiau suskaityta, jog Suv. Am. Valstybėse nuo 1859 m. iki 1910 m. gyventojų skaičius padidėjo 81%, o psichinių ligonių skaičius 250%. Žinomas vokiečių profesorius Grotjahn skaito Vokietijoje kiekvienam 100.000 gyv. 2.250 degeneratų. Bet gana varginti skaitytoją skaitlinėmis. Degeneratų skaičius auga, ir gana greit. Priežastis, kaip sakėmė, jų padidintas veisimasis ir didelis sifilio, alkoholizmo išsiplatinimas, kurie sudaro sąlygas naujiems išsigimėliams atsirasti tose šeimose, kurios anksčiau neturėdavo degeneratų savo skaičiuje ir savo giminių skaičiuje.

Išsigimimo priežastys.

Jau senovės visai neišmokslinti žmonės buvo pastebėję, jog silpno proto ar pa-

liegėliai vaikai gema iš tokių pačių tėvų. Šį savo stebėjimą jie ir išreikšdavo, pavyzdžiui, patarle: „Obuolys nuo obels netoli tekrenta“. Taip mąstė žmonės. Mokslininkai surinko daug pavyzdžių, įrodančių šios paplitusios nuomonės teisingumą, tačiau visuomet susimąstydavo dėl kito, irgi visiems gerai žinomo fakto, kaip vienoje kitoje, iki šiol visai sveikoje, šeimoje atsirasdavo vienas kitas ligūstas (išsigimęs) šeimos narys. Iš kur? Kokiu būdu? Kokia priežastis? Dėlko tik vienas ar du, o visi kiti sveiki? Į šiuos klausimus nelengva buvo surasti tinkami atsakymai. Pirmiausia, dėl pačios išsigimimo pirmapradinės priežasties. Pradėsime nuo labai paplitusios nuomonės, kuri tačiau susilaukia iš rimtų mokslininkų pusės labai svarių priekaištų.

Žmonės, linkę viską aiškinti visuomenine tvarka ir jos neigiamosiomis pusėmis,

ir išsigimėlių atsiradimą aiškina tąja neigiama kapitalistinės tvarkos įtaka. Jie sako, jog skurdas yra didžiausias išsigimimo kaltininkas. Skurdas taip nusilpnina žmonių sveikatą, jog jie negali gimdyti sveikų vaikų. Jie sako: „Štai, žolelė be saulės blogoje dirvoje išauga gelsva menkutė, o tos pačios rūšies žolė saulėje auga visai kitaip. Taip ir žmonės“. Į nurodymus, jog turtuolių šeimose taip pat pasitaiko išsigimėlių, dažniausiai atsako, jog anose šeimose išsigimimo kaltininkas esąs ištvirkimas ir alkoholis.

Jei išsigimamas būtų vien tik skurdo pasėka, tai vargšų žmonių šeimos apsikrautų vien tik silpnapročiais, epileptikais ir įvairiais kitais degeneratais vaikais. Bet taip nėra. Vargas, žinoma, daro žmogaus kūną mažiau atsparesnį prieš įvairias infekcijas. Varguolių tarpe daugiau plečiasi džiova, šiltinės ir kitos ligos,

bet tikra prasme išsigimėliai atsiranda tik tose šeimose, kur abu gimdytojai, ar bent vienas, serga sifiliu, alkoholizmu, psichine liga. Tik ten, kur gimdytojai išsigimę, ar bent turi savyje išsigimimo užuomazgą, tik ten atsiranda „išsigimėliai“. Skurdas, ankstyvus darbas sustabdo normalų vystymąsi, žmogaus organizmas sunyksta, nusilpsta, bet neišsigema. Jei nevykusių žmonių daug varguolių tarpe, tai dėl to, jog varguoliai labai dažnai neatsisako nuo malonumo pasigerti, o pasigėrus sueiti į lytinį santykį su žmona.

Žmogus gema, kada motinos kūne subręsta vaisius, kurio užsimezgimo pradžią sudaro susijungimas moters kiaušinėlio ir vyro sėklinio siūlelio. Yra patirta, jog vieno gimdytojo kūno užnuodijimas alkoholiu lytinio santykio, vedančio prie apsivaisinimo, metu gali tiek pakenkti sėklą ar kiaušinėlį, jog vaisius vystosi nenormaliai,

ir susilaukiama ligūsto kūdikio. Pavyzdžiui, yra žinomi tokie atsitikimai. Vienoje šeimoje buvo keletas sveikų vaikų. Paskui tėvai ėmė vengti naujų vaikų, vartodami apsisaugojimo priemones. Kartą vyras pasigėręs užmiršo pavartoti jas, nors vėliau vėl niekuomet jų neužmiršdavo. Gimė kūdikis, kuris augant pasirodė esąs silpnaprotis. Kitas atsitikimas: du pasigėrę susižiedavusieji užsimiršo ir davė valią savo geiduliams. Mergina liko nėščia. Jis ją vedė. Vaikas buvo defektingas. Kiti jų vaikai, pagimdyti sveikose sąlygose, buvo normalūs. Šitie pavyzdžiai aiškiai rodo, jog sėklos ar kiaušinėlio užnuodijimas alkoholiu daro jų medžiagoje kažkokias atmainas, kurios išsivysto į organizmo trūkumus. Toks pat veikimas kitų nuodų, kaip antai: sifilio nuodų, tuberkuliozo nuodų, švino ir kitų išorinių nuodų.

Suprantama savaime, jog chroninis or-

ganizmo nuodijimas dar daugiau kenksmingas. Vienkartinis užnuodijimas, pavyzdžiui, alkoholiu gali pakenkti tik vieną kartą, bet pastovus nuodijimas gali padaryti jau nepataisomas atmainas. Visi gimę vaikai bus defektingi.

Kenkia ir pastovus nėščios moters organizmo nuodijimas. Pavyzdžiui, jei buvusi anksčiau sveika nėščia moteris girtuokliauja arba suserga sifiliu. Smarkūs nėščios moteries pilvo sumušimai gali taip pat pakenkti kūdikiui, ir sveika iki šiol šeima gali susilaukti defektingų vaikų. Kai kurie nurodo, jog labai didelis vyro ir moters metų skirtumas taip pat priežastis defektingiems vaikams gimti. Tačiau šis klausimas nėra dar visai išaiškintas. Kai kurie mini dar šias priežastis: labai jauną, arba labai seną gimdytojų amžių, organizmo nusilpimą dėl didelio psichinio pavargimo, labai dažnus gim-

dymus, moters ar vyro lytinių liaukų uždegimą (dažniausia dėl triperio), apkrėčiamąją ligą moters nėštumo metu. Neabejotinos tačiau priežastys — tai sifilis, alkoholis, organizmo užnuodijimas bet kuriais nuodais nėštumo metu.

Kartą atsiradę išsigimimo pažymiai neišnyksta, o persiduoda sekančioms kartoms. Čia mes jau susiduriame su klausimu: kokia tvarka persiduoda? Būtent, kodėl išsigimusioje ar maišytoje šeimoje atsiranda vienas kitas išsigimėlis, o kiti sveiki? Anksčiau minėjau pavyzdį, kaip kartais išsigimėlis gali atsirasti sveikoje šeimoje. Tai naujos išsigimusios būtybės atsiradimas iki šiol sveikoje šeimoje. Kitas dalykas dabar mums rūpi išsiaiškinti: paveldėjimo dėsniai. Pavyzdžiui, yra žinoma kokia nors šeima, kurioje vyras serga, o žmona sveika. Dalis vaikų serga tokia pat liga, o kiti sveiki. Sveiki

vaikai veda sveikas moteris (ar išteka už sveiko vyro). Ir štai, tarpe jų vaikų taip pat atsiranda sergančių tąja pačia liga, kuria sirgo senelis, dėdės ar tetos. Vadinasi, mes norime išsiaiškinti paveldėjimo kelius.

Paveldėjimo klausimas.

Paveldėjimo klausimas rūpėjo ne vien tik žmonių ligų tyrinėtojams. Kaip eina įvairių kūno savumų paveldėjimas rūpėjo išsiaiškinti ir gyvulių augintojams ir augalų augintojams bei tyrinėtojams. Tai didelės praktiškos reikšmės dalykas. Žinant, kokie savumai ir prie kokių aplinkybių nuo tėvų pereis ant vaikų, galima išsiauginti kokius norint gyvulius, augalus. Gyvulių, augalų augintojams dažnai pavykdavo tai padaryti, kartais nepasisekdavo. Taip pat mokslininkams. Šiems dar rūpėjo surasti paveldėjimo taisykles, suprasti patį paveldėjimo procesą. Ilgai nepavyk-

davo, kol apie 1900 m. keliems mokslininkams, nepriklausomai vienam nuo kito, pavyko surasti dar 1865 m. atspausdintus vieno kunigo - vienuolio raštus. Tai buvo Brno vienuolyno prioro (viršininko) Gregoro Mendelio raštai. Susipažinę su šiais raštais jie pamatė, jog šis mokslininkas padarė labai daug įdomių bandymų su augalais ir jau yra suradęs paveldėjimo taisykles.

Gregor Mendel gimė 1822 m. neturtingų ūkininkų šeimoje, o mirė 1884 m. mieste Brno (dabart. Čekoslovakijoje). Jis baigė gamtos mokslų skyrių Vienos universitete (kartu būdamas kunigu - vienuoliu), kurį laiką dėstė gamtos mokslus gimnazijoje, gyvenimo gi pabaigoje atsidavė vien savo vienuolyno reikalams. Jis daug laiko pašventė bandymams su žirniukais. Jo darbų išdava — paveldėjimo dėsnių atradimas.

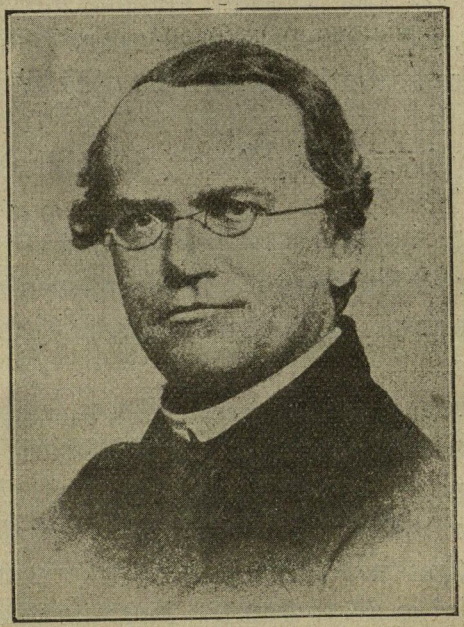

Pav. 5. Gregor Mendel.

Mendelis sėjo daug įvairių žirniukų. Jis ėmė du žirniuku skirtingų kokiais nors savumais, pavyzdžiui, žirniukus, nešan-

čius geltonus grūdus ir kitus — žalius. Apvaisindavo vienus dulkelėmis antro ir laukė, ko susilauks. Pasirodė, visi žirneliai atnešė geltonos spalvos grūdus. Vėliau leidęs veistis tarpu savęs šiems naujiems žirniukams, jis susilaukė grūdų, kurių tarpe buvo geltoni ir žali. Geltonų buvo $\frac{3}{4}$, o žalių — $\frac{1}{4}$. Iš šių vėl gavo naują kartą: žali davė vien žalius. Geltoni gi vėl $\frac{3}{4}$ geltonų ir $\frac{1}{4}$ žalių. Čia jis pastebėjo tokį dalyką: yra savumų, kurie prie pirmo suporavimo išnyksta, bet, poruojant vaikus, dingęs savumas vėl iškyla aikštėn. Kartais jis pastebėjo, jog ir vieno ir kito „gimdytojų“ savumai išnyksta, atsiranda kažkoks naujas savumas, bet šis nepasidaro pastovus. Vaikų tarpe $\frac{1}{4}$-liui grįžta vieno „senuolio“ savumas, $\frac{1}{4}$ — kito, o $^2/_4$ turi naujus tėvų savumus. Jis darė daug kitų bandymų ir atidengė daug sudėtingų paveldėjimo taisyklių. Mes jų čia

neminėsime. Pasakysime tiktai, jog mokslininkai, sužinoję apie šiuos įdomius bandymus, ėmė daryti daug kitų bandymų su gyvuliukais, paukščiais, o kai kurie ėmė stropiai ieškoti žmonių šeimas su kai kuriais išoriniais išsigimimo ženklais, tyrinėti, kaip pasireikšdavo visoje eilėje žmonių šis išsigimimo ženklas, ir atrado, jog ir žmonėms galima taikinti Mendelio paveldėjimo taisyklės. Rasta, jog daug ligų maišytose vedybose, t. y. tokiose, kur vienas tėvų serga, o kitas sveikas, vaikuose nepasirodo, bet užtat gali iškilti jų vaikuose. Kituose gi atsitikimuose visi vaikai serga, jei nors vienas tėvų sirgo, bet jų vaikuose gali atsirasti ir sveikų vaikų. Pavyzdžiui, jei tėvas serga cukraus liga, astma, glaukoma (akių liga), akių obuolių drebėjimu, sausa šiurkščia oda, turi šešis pirštus ant rankų, turi labai trumpus pirštus, labai mažo ūgio, silpnaprotis, tai

visi vaikai sirgs tokia pat liga. Jei tėvas serga nuomaro liga, kai kuriomis psichinėmis ligomis, tai jo vaikai gali būti sveiki, tačiau šių vaikų vaikų dalis vėl turės savo protėvio ligą. Tais atsitikimais, kada nors tik vieno tėvų liga būtinai iškyla vaikuose, mes šią lygą vadiname vyraujančia. Jei liga pasislepia ir tik vėliau vaikų vaikuose vėl pasirodo, mes ligą vadiname „slapuke“. Žmogų, kuris pats nesirgdamas savo kūne nešioja tokios ligos slaptą užuomazgą, vadinsime sveiku su paslėpta užuomazga, arba apsunkinto paveldėjimo nešiotoju. Paveikslėliai Nr. 6 rodo, kokių vaikų galima susilaukti, jei susituoks žmonės sergą vyraujančia liga. Apvalainas juodas ratukas rodo sergantį, apvalainas baltas sveiką žmogų. Juodas su baltu tašku viduryje sergantį su sveikatos paslėpta užuomazga. Visur pažymėta 4 vaikai. p. 1 — ligonis susituo-

Schema paveldėjimo:
liga vyrauja

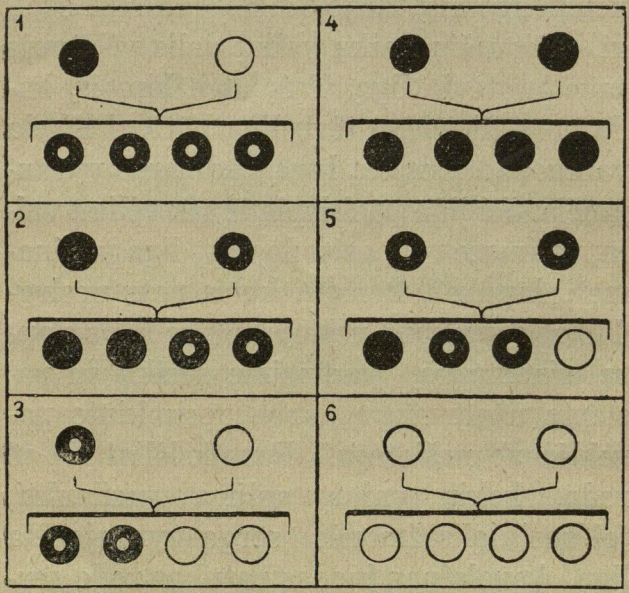

ligonis. Pav. 6.

ligonis su slapta sveikatos užuomazga;

sveikas.

kė su sveika: visi vaikai ligoniai su sveikatos slapta užuomazga; p. 2. — ligonis su ligone, bet turinčia sveikatos paveldėjimą: visi ligoniai, tačiau 2 vaikai turės sveikatos paveldėjimo užuomazgą; p. 3. — ligonis turįs sveikatos paveldėjimo užuomazga su sveika: du ligoniai su sveikatos paveldėjimo užuomazga ir du sveiki. Palyginkime p. 1. su p. 3. Jau mes šiek tiek galėsime suprasti, kodėl vienoje šeimoje visi vaikai ligoniai, o kitoje yra ir sveikų, nors tėvai ir čia ir čia vienas sveikas, antras ligonis. p. 5. rodo, kad ir du ligoniai susituokę gali turėti sveikų vaikų. Tai įvyksta tais atsitikimais, jei jie turėjo nors vieną sveiką protėvį. Moksliškai, tai ligoniai turį savyje sveikatos paveldėjimo užuomazgą. Pav. N. 7 rodo kokių vaikų galima susilaukti, jei vienas tėvų ar abu turės ligą „slapukę". p. 1. — tėvas sergąs, motina sveika: visi vaikai sveiki, bet su

Schema paveldėjimo:
sveikata vyrauja, liga slapukė

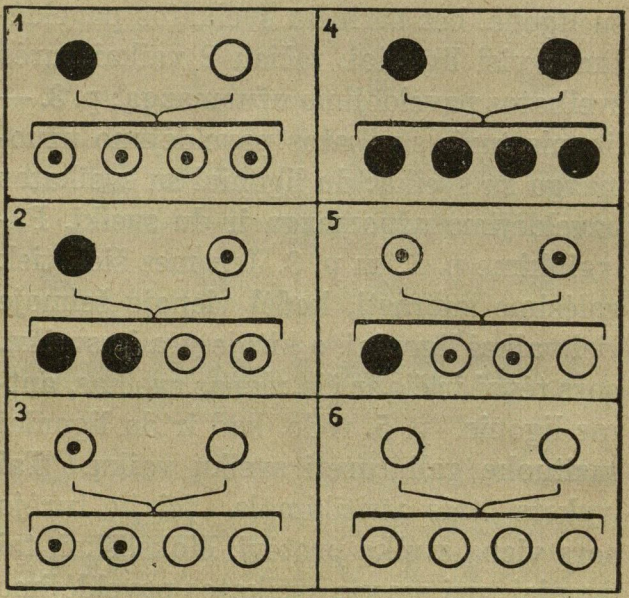

ligonis.

sveikas, liga slapukė;

sveikas.

Pav. 7.

paslėpta ligos užuomazga. p. 2. — ligonis su tariamu sveiku: du vaikai ligoniai, du sveiki su slapta ligos užuomazga. Jau šitų atsitikimų palyginimas duoda mums paaiškinimą, kaip liga atsirado antrame pavyzdyje, nors šiaip nežinantiems atrodytų, jog ir pirmame ir antrame atsitikime tėvai turi lygius savumus. Sunku juk žinoti, jog antrame atsitikime motina turėjo paslėptą ligos užuomazgą. Pamokinantis taip pat ir p. 5. Abu, rodos, sveiki, tačiau paslėpta ligos užuomazga iškyla ir vienas vaikų — ligonis. Šis atsitikimas panašus į Mendelio bandymus su geltonų ir žalių grūdų žirniukais. Jau grūdai — vaikai buvo visi geltoni, bet, susiporavę tarpu savęs, jie vėl iškėlė pasislėpusią grūdų žalią spalvą. Štai, mokslo atsakymas, kaip atsiranda liga, „sveikose“ šeimose. Kuris nors tėvų buvo kilęs iš tokių atsitikimų, kurie pažymėti p. p. 1, 2, 3, 5.

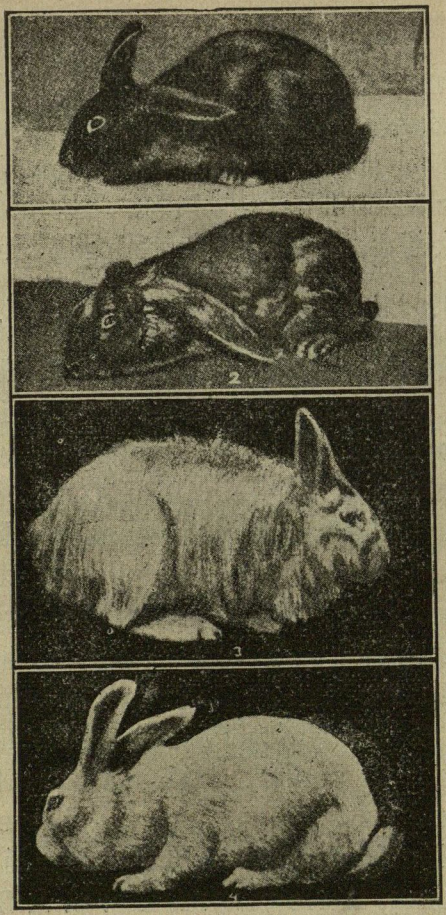

Poravimas ilgaausio juodo kraliko su baltu (Nr. 3). Vaikas — pilkas ilgausis. Jo vaikas (4) nustoja pilkumo spalvą, atgauna baltą protėvio spalvą, bet įsigyja kito protėvio pažymį (ilgausis).

Blogiausia, žinoma, jei susituokia ligonis su ligone. Čia nieko gero negalima laukti.

Visi paveikslėliai rodo, kiek daug kombinacijų gali būti, jei susituokia du žmonės, iš kurių vienas ar abu — išsigimėliai arba turi savyje išsigimimo užuomazgą. Orientuotis gana sunku. Tik gydytojas, išmokslintas paveldėjimo mokslo klausimuose, gali duoti tinkamą atsakymą, gavęs išsemiamų žinių apie susižiedavusių sveikatą, apie sveikatą jų tėvų, protėvių ir giminių.

Norint patikrinti, ar tikrai yra taip didelis pavojus, jei susituokia ligoniai — degeneratai, mokslininkai ėmė tyrinėti, kokius vaikus turi alkoholikai, kokius tie žmonės, kurie vėliau pateko į bepročių namus. Kiti ėmė ieškoti, kas buvo bepročių, silpnapročių ir kitų išsigimėlių tėvai ir jų tėvų tėvai.

Čia kai kuriems pavyko surasti labai įdomius blogo paveldėjimo pavyzdžius.

Vienas mokslininkas Amerikoje pastebėjo psichiatrinėje (bepročių) ligoninėje daug ligonių ta pačia pavarde. Jis susidomėjo jais, pradėjo ieškoti, iš kur jie kilę, kas jų tėvai, giminės. Tai giminė Juke (Džiukų)). Girtuoklis žvejys vedė prostitutę (tai bvvo 18 šimtmetyje). Surastos žinios apie 709 jų ainius. Iš šių žmonių 77 buvo įvairūs kriminaliniai nusikaltėliai (12 žmogžudžių), 18 buvę prostitucijos namų laikytojai, 174 prostitutės, 206 elgetos, 85 kitos rūšies išsigimėliai. Per 75 metus ši netikėlių armija kainavo valstybei 1 milijoną dolerių. Tiek išleista išlaikyti juos kalėjimuose, prieglaudose, ligoninėse. Prie šios sumos reikia priskaityti dar didesnę sumą pinigų, kurią jie pavogė arba prisielgetavo.

Kitas įdomus atsitikimas. Iš Anglijos

į Ameriką emigravo viena šeima (pavadinta Kallikak). Kelios kartos buvusios sveikos, bet viename kare prisigėręs karčiamoje Martynas Kallikak suėjo su silpnaprote mergina. Iš jos gimė sūnus, kuris ir tapo protėviu visai išsigimėlių eilei. Pavyko surasti žinias apie 480 jo ainių. Iš jų tik 46 buvę sveiki. 143 buvo silpnapročiai, kiti alkoholikai, epileptikai, valkatos, vagys, nusikaltėliai; moterys beveik visos prostitutės. Daug iš šios šeimos išmirė kūdikystėje, daug nusižudė. Dar įdomiau, tas neatsargusis Mart. Kallikak vėliau vedė kitą moterį, iš kurios moterystės eina sveikoji Kallikak linija. Šios linijos priskaityta 496 žmonės. Tik 1 pažymėtas psichiniu ligoniu ir 2 alkoholikais, kiti gi visi buvo sveiki.

Šis pavyzdys sako, kokia gali būti nelaimė, jei nors vienas susituokusiųjų bus silpnaprotis, degeneratas.

Yra ir Europoje surasta tokių išsigimėlių šeimų. Pavyzdžiui, Šveicarijoje yra aprašyta „Zero“ giminės istorija. Jų giminė žinoma nuo 1639 m. Pradžioje tai vis sveiki žmonės, kol vienas iš šios šeimos 18 šimtm. vedė iš žinomos krašte valkatų vietos valkatą merginą. Jų sūnus vėl vedė valkatą. Jų ainių surasta 303. 209 buvo vagys, girtuokliai, valkatos, prostitutės, silpnapročiai, idiotai. Daugelis vyrų ir moterų sirgo veneros ligomis. Jų užlaikymas ligoninėse, kalėjimuose, prieglaudose kaštavo Šveicarijai per 5 mil. frankų (10 mil. litų).

Baimė apima žmogų. Kas bus, jei nebus imtasi priemonių sustabdyti silpnapročių, psichinių ligonių ir kitų aiškių nenaudėlių veisimąsi.

Kiti mokslininkai tyrinėjo, kas buvo tėvai ir protėviai gabių žmonių. Lengviausia ištirti visą eilę jau mirusių iš tokių

giminių, kurių darbai, būdai, proto gabumai užrašomi dar jiems gyviems esant. Pavyzdžiui, valdovai — karaliai. Istorija žino kai kuriuos valdovus, kurie tikrai pasižymėjo ypatingais gabumais. Imkime, mūsų senovės kunigaikščius. Gediminas, be abejojimų, buvo labai talentingas karalius. Jo sūnūs, Algirdas, Kęstutis paveldėjo tėvo gabumus. Toliau, Kęstučio sūnus Vytautas vėl pasižymi nepaprastais gabumais.

Imkime rašytojus. Pavyzdžiui, genialus rusų rašytojas ir mąstytojas Tolstojus. Pirmasis jo, gerai žinomas istorijoje, protėvis gyveno prieš 2 šimtmečius caro Petro laikais. Tai buvo gabus žmogus. Jo ainiai buvo labai skaitlingi, nes kiekviena šeima turėdavo labai daug vaikų. Šios giminės buvo didelis skaičius žymių garsių vyrų ir moterų. Imkime tokį mokslininką kaip Darvinas (žymus gamtos mokslų ty-

rinėtojas). Jo protėviai tai mokslininkai, sumanūs geri ūkininkai, o per motiną garsūs viduramžio karaliai.

Kiek sunkiau įrodyti, jog protėviai taip pat nebuvo kvailiai, o išmintingi darbštūs žmonės tiems garsiems žmonėms, kurie kilę iš ūkininkų, darbininkų šeimų. Pavyzdžiui, toks filosofas Kantas, amatininko vaikas, arba garsus rusų mokslininkas ir rašytojas Lomonosovas, žvejo vaikas, arba garsus dainininkas Šaliapinas, baudžiauninko sūnus. Bet čia drąsiai galima pasakyti, jog tokių žmonių tėvai jei ir nežinomi istorijoje, tai nereiškia jų būta be gabumų. Gabumų turėta. Apie gabumus mums dažnai pasako koks nors mažmožis iš jų gyvenimo. Pavyzdžiui, apie genialaus artisto ir dainininko Šaliapino tėvą sužinome, jog jis, paprastas baudžiauninkas - darbininkas, 20 m. amžiaus pramoko skaityti ir rašyti, ir tiek

gerai, jog sugebėjo eiti raštininko pareigas. Lomonosovo tėvas anais laikais mokėjo skaityti ir labai gerai žinojo šv. Raštą.

Plačiosiose gyventojų masėse glūdi sveika gera užuomazga, iš kurios tinkamoms aplinkybėms veikiant gali pasireikšti paslėpti gabumai. Svarbu tik geras paveldėjimas. Kartais sąlygos ir visai prastai susideda, bet paveldėtas talentas praskina sau kelią. Norvegų garsus rašytojas Knut Hamsunas kilo iš vargingos šeimos ir pats labai vargo, tačiau dideli gabumai iškėlė jo vardą aukštai. Edisonas nepaprastai sunkiose sąlygose darė savo bandymus, bet didelis išradimo genijus praskynė jam kelią. Ir daug kitų iškilo ne dėliai palankių laimingų sąlygų, o dėl didelio įgimto talento ir energijos.

Eugenikos mokslas yra surankiojęs daug pavyzdžių. Stoka vietos neleidžia jų atpasakoti.

Žmonių giminės gerinimas.

Ką tik skaitytojas rado pavadinimą: eugenikos mokslas. Tai taip pat šios knygelės pavadinimas, nes jos tikslas iškelti keletą minčių apie žmonių padermės pagerinimą. Mokslas apie paveldėjimą, apie išsigimimą šiam eugenikos mokslui pagelbinis mokslas. Žmonijos idealas — sveika, darbšti, energinga, mokanti dirbti, kurti ir gyvenimu džiaugtis žmonija. Apie ją daugelis svajoja. Pagrindus eugenikos mokslui, kurio tikslas — nurodyti kelią į tokią sveiką žmoniją, yra padėjęs Francis Galton.

Šis garbingas vyras gimė 1822 m. Anglijoje, mirė gi 1911 m. Tai buvo turtingas žmogus, mėgęs pasivažinėti po platųjį pasaulį, tačiau laiko dykai neleidęs. Jis buvo nepaprastai gabus. Nesimokęs mechanikos jis darė išradimus mechanikos sri-

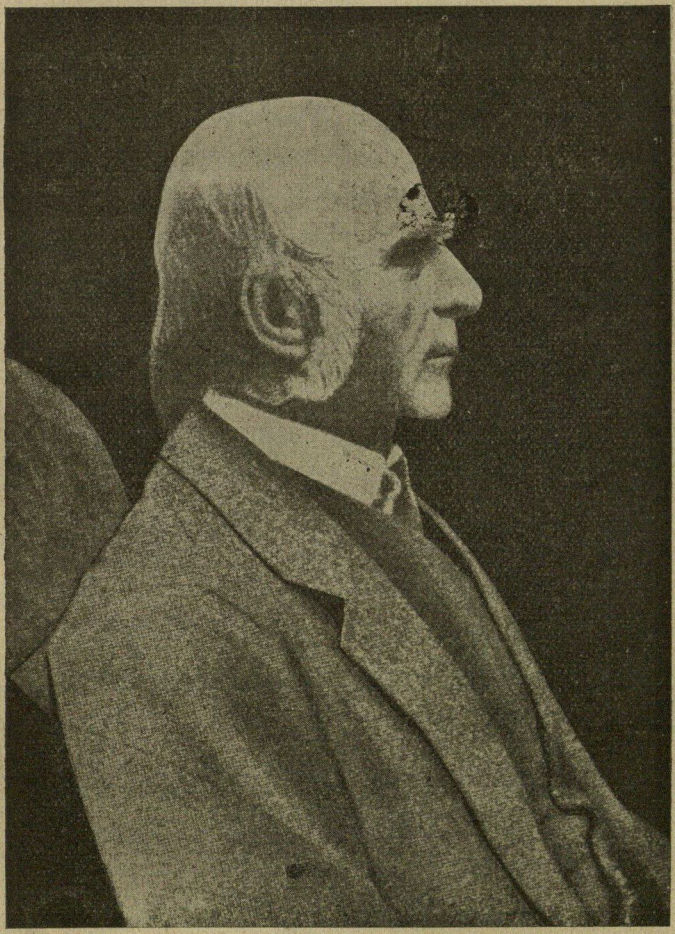

Francis Galton.

tyje, įvairiose mokslo šakose turėjo didelių žinių. Jis padėjo pamatus „eugenikai“, kurios uždavinys, kaip jis rašė, — ne vien tik nurodymai, kokie žmonės turi jungtis moterystės ryšiais, kad iš tų jungtuvių galėtų susilaukti geriausių vaikų, bet taip pat ir reikalas tirti visas sąlygas ir įtakas, kurios gerina ar silpnina žmonių padermę, stengtis iškelti aikštėn gerąsias sąlygas, leisti joms veikti, blogąsias gi slopinti ar visai pašalinti.

Galtonas sukūrė Anglijoje pirmą eugenikos draugiją. Panašios draugijos atsirado kituose kraštuose. Susiorganizavo mokslo įstaigos, kurios ėmė tirti įvairius eugenikai svarbius klausimus. Nors eugenikos mokslas sunkiai kol kas įgyvendinamas pasaulyje, tačiau praktiškos reikšmės nurodymų jis jau teikia.

Kas darytina, kad užkirtus išsigimimui kelią? Kokių draudžiamųjų, kokių skatinamųjų priemonių griebtis?

Yra mokslininkų, kurie mano, jog galima iš blogos sėklos gerą grūdą išauginti, kitais žodžiais, jie mano, jog ir žmogų galima padaryti visais žvilgsniais geresnį, tobulesnį, jei tik jį veiks kitos gyvenimo sąlygos. Pavyzdžui, jei jis bus geriau maitinamas, geriau auklėjamas, geriau lavinamas, geriau mokinamas. Jie sako: skurdas yra didžiausioji žmonių išsigimimo priežastis. Prašalinę skurdą mes prašalinsime ir išsigimimą.

Šiame tvirtinime tik dalis teisybės. Štai kiek.

Kiekviename žmoguje yra įvairių palinkimų, ir fizinių ir dvasinių. Tinkamomis priemonėmis veikdami mes galime

slopinti negeistinus palinkimus ir kelti aikštėn, stiprinti, tobulinti pageidaujamus. Bet tas tik tiek galima padaryti, kiek leidžia paveldėjimo keliu įgytieji savumai. Mes nieku būdu neišauginsime gero muzikanto, jei šis žmogus nebus iš savo tėvų, protėvių paveldėjęs muzikalių gabumų. Ir iš silpnapročio nepadarysime protingą, nors jį kažinkaip lavintume ir tobulintume. Karalių, didikų, turtuolių šeimose pasitaiko silpnapročių vaikų, kurie, nežiūrint į nepaprastai tobulą gabiausių šalyje mokytojų ir auklėtojų darbą, visvien palieka silpnapročiai. Kas bus paveldėjęs netinkamą „turtą“, tas neišaugs į išmintingą vyrą jokiose sąlygose. Atskiri asmenys, kurie dėl blogų sąlygų (badavimas, blogas butas, nepakeliamas darbas) bus sunykę, bet neišsigimę, gerose sąlygose gali sustiprėti. Nusilpusių dėl blogų sąlygų tėvų vaikai gali išaugti sveiki ir stip-

rūs, jei tik tėvų sveikatą nebus pakirtę sifilis, alkoholizmas. Tačiau reikia aiškiai pasakyti, jog ir geriausios maitinimo, gyvenimo ir priežiūros priemonės neprašalins tų išsigimimo užuomazgų, kurios jau glūdi lytinėse ląstelėse ir perduodamos tolimesnėms kartoms Mendelio dėsniais.

Kada šaltas tyrinėtojų protas šią mintį gerai išsiaiškino ir pamatė, jog svajonės apie sveiką žmoniją naujose politinėse ir socialinėse sąlygose (vien dėl šių sąlygų) yra bergždžios, tada imta ieškoti kitų priemonių, kurios pašalintų blogo paveldėjimo užuomazgą. Šios priemonės gana įvairios. Pirm negu kalbėti apie jas, pasakysime apie vieną priemonę, kuri buvo vartojama žiloje senovėje ir kuri negali būti jokiu būdu siūloma kilnaus eugenikos mokslo. Kartais nemokšliškuose raštuose ji iškeliama, tat pravartu apie ją keletas žodžių pasakyti.

Senovės Graikijoje, būtent, Spartoje, visus silpnus naujagimius žudydavo mesdami į bedugnę kalnuose. Žudo vaikus ir dabar kai kurios laukinės tautelės Australijoje, Pietų Amerikoje, Tibete, šiaurės kraštuose. Tai daro tik žiauriose sąlygose gyvenančios laukinės tautelės.

Atsiranda neprašytų patarėjų, kurie ir eugenikos mokslui siūlo šitą priemonę. Jie sako: reikia tobulomis medicinos priemonėmis naikinti netikusią naują gyvybę ar net ir išaugusį žmogų, jei jis serga nepagydomąja proto ar kūno liga.

Panašios mintys gali kilti tik žmogžudžio galvoje. Kur būtų riba sustoti? Kas tada būtų naikintinas ir kas ne? Kultūringas žmogus, kuris siekia žmonijos gerovės, tokių žiaurių priemonių negali siūlyti. Jos nereikalingos. Jos priešingos dorovės mokslui. Pagaliau jos nepraktiškos. Nepamirškime šimtų atsitikimų, kada gi-

mę silpni kūdikiai dėka rūpestingai priežiūrai, ar kartais ir be jos, išaugdavo į stiprius vyrus, moteris; išaugę ilgai gyveno. Kiti jų atnešė žmonijai daug naudos. Garsių žmonių gyvenimo aprašymuose mes randame neretai paminėjimą, jog gimė silpnu kūdikiu ir kėlė susirūpinimo savo tėvams, ar išgyvensiąs.

Taigi, kaip matome, jokių žiaurių priemonių nereikalinga stvertis. Eugenika siūlo švelnesnę priemonę: sudaryti kliūtis veistis visokio plauko degeneratams. Jie turi būti išbraukti iš eilių tų, kurie pagimdys sekančią žmonijos kartą. Žinoma, tai jau suvaržymas. Yra žmonių, kurie taip bijo kad ir mažiausios žmogaus laisvės suvaržymo, jog protestuoja prieš kiekvieną priemonę, per kurią atskiri žmonės draudžiami visai laisvai elgtis. Jie sako: reikia skleisti žmonėse žinias apie ligas, apie ligų paveldėjimo taisykles, rei-

kia barškinti į žmonių širdis, reikia apeliuoti į jų sąžinę, — ir tie, kurie neturi teisės gimdyti vaikų, neves arba, vedę, vengs juos gimdyti. Kiti jiems atsako: susipras ir susilaikys nuo vaikų gimdymo ne patys blogieji, dėl kurių kvailumo ir neatsargumo žemė kvailiais apsėta, bet kilnios sielos jautrūs žmonės, kuriuos papaprastai mes vadiname nervingais, ir kurie be didelės baimės gali turėti vaikus. Silpnapročiai, giliai pasileidę ištvirkėliai, valkatos, epileptikai neklausys arba ir visai negirdės jokių įspėjimų, gimdys, kaip mes žinome iš paveldėjimo mokslo, panašius sau, ir žemės nuo purvo neapvalysime. Tada siūloma išleisti įstatymas draudžiąs silpnapročiams, bepročiams ir kitiems sunkiems ligoniams, pavyzdžiui, žinomiems nepataisomiems girtuokliams, sifilitikams, džiovininkams vesti (moterims tekėti). Žinoma, toks įstatymas bū-

tų labai naudingas. Būtų labai gerai, jei iš kandidatų susituokti būtų reikalaujamas sveikatos liudijimas. Būtų didelė nauda, jei dvasininkai, žinodami apie įstatymą draudžiantį silpnapročiams tuoktis, darytų kandidatams egzaminą (pavyzdžiui, katekizmo) ir, pastebėję silpnaprotį, atsisakytų suteikti jiems moterystės sakramentą. Tiesa, mūsų laikais dažnai be tėvų šliūbo atsiranda kūdikis. Toks draudžiamasis įstatymas neapsaugotų nuo gimimų neteisėtoje moterystėje, bet tam tikrai silpnapročių ir kitų degeneratų daliai jis sudarytų pakankamas kliūtis veistis. O kad likusioji dalis neteisėtu būdu nebandytų veistis, tai kai kurių mokslininkų patariama išleisti įstatymas, kuris leistų priverstinu būdu daryti visiems aiškiems degeneratams tam tikrą operaciją, kuri padaro operuotąjį bevaikiu. Tai ne ta operacija (kastracija), kuri daroma gy-

vuliams. Antroji daro labai dideles atmainas visame gyvulio kūne ir jo būde. Siūlomoji žmonėms operacija yra lengvesnė. Kirkšnų kanaluose perpjaunami sėklos latakėliai. Žmogus nenustoja savo vyriškumo savumų, nes operacija nepadaro jokių atmainų žmogaus kūne, tokiam žmogui neatimama galimumas turėti lytiniai santykiai, tačiau apvaisinti moterį jis negali. Moterims operacija sunkesnė: užsiuvami takai, kuriais kiaušinėliai patenka į gimdą.

Ši operacija dėl įvairių ligų buvo daroma jau seniai. Praktiškos eugenikos tikslams ji pradėta taikinti Suvienytuose Amerikos Štatuose, būtent, Indijanos štate, vėliau įvesta ir kituose (Vašingtono, Kalifornijos, Konnektikuto...). Viso labo ši operacija buvo pritaikinta 3816 atsit., daugiausia Kalifornijos štate — 2558 atsit. Taikinta daugiausia silpnapročiams,

psichiniams ligoniams, kai kuriems nepataisomiems nusikaltėliams.

Europoje šią operaciją leidžia daryti kai kurie Šveicarijos kantonai, tik reikalauja, kad būtų pačio ligonio sutikimas, lygiai sutikimas giminių ir tam tikrų valdžios įstaigų.

Šios operacijos šalininkai nurodo, jog darant šią operaciją per 100—150 metų bus galima gerokai apvalyti žemę nuo netikusių žmonių. Prisiminkime paveikslėlius N. 7, kuriuose juodu ratuku pažymėti ligoniai, o baltu su juodu tašku sveikas su paslėptąja ligos užuomazga. Vadinasi, šios operacijos pagalba norima išmesti visi juodi ratukai ir prileisti veistis tik baltieji ir baltieji su juodu tašku. Žinoma, du sveikieji su paslėptąja ligos užuomazga gali duoti nesveikus vaikus (pav. N. 7 skirsn. 5), bet laikui einant tokių žmonių skaičius mažėtų.

Sterilizacijos idėja turi daug priešininkų. Jie nurodo, jog praktikoje ją sunku įvykdinti dideliam išsigimėlių skaičiui, o tokiose ribose, kaip iki šiol ją taikinta, nauda iš jos labai nedidelė. Kai kurie net prakeikia šios operacijos sumanytojus, vadina juos ištvirkimo šalininkais. Ištvirkimo sterilizacijos šalininkai visai nesiūlo. Jie visai nemano leisti ją daryti visiems, kurie norėtų vaikų išvengti. Ne, jie siūlo ją taikinti tik išsigimėliams. Praktiškai ją įgyvendinti, žinoma, nelengva, bet atmesti ją nerimta. Greta kitų draudžiamųjų įstatymų, varžančių išsigimėlių veisimąsi, ši operacija privalo užimti tinkamą vietą. Silpnaprotiui, psichiniam ligoniui, epileptikui ne taip jau didelis nuostolis, jei jis neturės vaikų. Palikti didesnio laipsnio degeneratui teisę laisvai elgtis nėra nei doras, nei išmintingas dalykas.

Lietuvoje taip pat būtų naudinga įvesti įstatymas leidžiąs tam tikroms degeneratų grupėms daryti sterilizacijos operaciją. Esame maža tauta, apsupta didelių valstybių su energingais gyventojais. Neleisdami įvairiais būdais silpnapročiams ir kitiems degeneratams veistis, mes sustiprintume savo tautos jėgas. Įstatymas draudžiąs degeneratams vesti, jų sterilizacija, psichinių ligonių ir silpnapročių laikymas psichiatrinėse ligoninėse ir tam tikrose prieglaudose — vis tai draudžiamosios priemonės, besistengiančios išbraukti degeneratą („juodą ratuką“) iš gimdytojų eilių.

Yra ir kitos eugenikos priemonės: skatinamosios.

Jei yra žinoma, jog gabūs, darbštūs, žmonijai naudingi žmonės gimsta iš gerų tėvų, taip pat pasižyminčių savo proto, valios, jausmo privalumais, tai reikia ska-

tinti šiuos žmones turėti kuo daugiausia vaikų. Iš skaitlingų vaikų didesnė galimybė, jog kuris vienas jų bus labai gabus (talentingas), kiti gi bent sveiki, pakankamai gabūs būti naudingais visuomenės nariais. Kai kurie sako (ir visai teisingai), jog reikia šelpti tuos tėvus, kurie būdami gerų fizinių ir psichinių savumų, neturi turto, kad galėtų išauginti daug vaikų. Jie sako, jog valstybės pareiga remti naudingus piliečius jų rūpesniuose auginant sveikus protingus vaikus, naudingus piliečius ateities laikų. Šios mintys labai sveikos. Kad silpnapročiai, greičiau, negu sveikieji, besiveisdami, nenuslopintų gerų žmonių, tai skatinimas turėti didesnes šeimas yra tikslus. Mūsų laikais įsiviešpatavusi „mada“ turėti du ar net tik vieną kūdikį — labai žalinga eugenikos tikslams. Labai dažnai atsisako nuo vaikų žmonės gerų fizinių ir psichinių savumų.

Lietuvoje ši „mada“ randa šalininkų inteligentijos ir apsišvietusių darbininkų sluoksniuose. Visa laimė, kad sodžiaus gyventojų tarpe ši mada dar neįsileido šaknis. Kaimas dar papildo tą spragą, kurią gerų piliečių eilėse daro inteligentų ir apsišvietusių darbininkų laisvas susivaržymas nuo gimdymų, bet jei per keletą kartų geresnieji, gabesnieji, linkę į kultūringą darbą paliks savo įpėdinių vis mažesnį ir mažesnį skaičių (nes vienas kūdikis mažiau, negu du gimdytojai), tai greitu laiku išsisems skaičius žmonių su gerais savumais ir liks tik žmonės su blogais savumais. Eugenika užtat griežtai smerkia vieno, dviejų vaikų sistemą. Eugenika kreipia savo paraginimą į sveikų žmonių protą, stengiasi išjudinti jų sąžinės balsą, prašo atsisakyti nuo pragaištingos, žmonių padermę žudančios sistemos. Taip kalba eugenikos mokslo tyrinėtojai.

Ką gi mes su skaitytoju galime padaryti?

Mūsų pareiga, kol dar eugenikos mokslo nurodymai neįgyvendinti nei valstybėje, nei atskirose bendruomenėse, skleisti šias žinias, kad, laikui atėjus, plačios visuomenės balsas pritartų toms priemonėms, kurios bus įvedamos kovai su išsigimimu. Mūsų pareiga raginti plačią visuomenę prisilaikyti teigiamų eugenikos taisyklių: vesti tik iš sveikų šeimų žmonas arba tekėti už sveikų vyrų, saugotis veneros ligų ir alkoholio, bendromis jėgomis kovoti su išsigimimą nešančiais žmonijos priešais, bendromis jėgomis kovoti su sveikatos ardomosiomis ligomis.

Šiais laikais eugenika kreipia dėmesį į organizaciją patarimų biurų žadantiems vesti (tekėti); ragina tikrinti susituokusių sveikatą. Apie šiuos dalykus skaitytojas daug sužinos iš gražios doc. Blažio

knygutės: Sveikatos patikrinimas prieš jungtuves. Todėl šioje knygelėje šis svarbus praktiškos eugenikos klausimas paminėtas tik keliais žodžiais.

Eugenika pasistatė kilnų ir gražų tikslą: kovoti su išsigimimu ir statyti pamatus sveikai žmonijos kartai. Jos kelias: auklėti žmones dorai ir sveikai gyventi.

Darykime ir mes, šios dar dvasiniu ir fiziniu atžvilgiais netobulos žmonijos kartos žmonės, viską, kad ateities žmonija nemestų į mūsų laikus paniekos žvilgsnio ir netartų pasmerkimo žodžių.

Visi skaito

„DARBO SVEIKATĄ“

vienintelį Lietuvoj socialinės politikos draudimo ir sveikatos laikraštį

„Darbo Sveikatą“ būtina turėti kiekvienam ligonių kasos darbuotojui ir naudinga kiekvienam kasų nariui ar šiaip piliečiui.

„Darbo Sveikatoj“ įdomus

sveikatos skyrius,

kur rasim patarimų ir pamokymų, kaip išsisaugoti ligų, būti sveikam ir linksmam.

„Darbo Sveikatoj“ plati Lietuvos ligonių kasų statistika, naudinga medžiaga kiekvienam socialinės politikos darbuotojui.

Kaina metam 4 lit., atskiras nr. 75 ct.

Adr.: Kauno miesto lig. kasa, Kaunas, Maironio g-vė 1 Nr.

Lietuvos medicinos biblioteka

000076331

25,-

Kaina 5

P- 15343

Karo cenzūros leista.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune,
Kęstučio 44. Telef. 758.